

О. С. Карпіна

**«СЕРГІЙ ГОРБАТОВ» ТА «ВОЛЬТЕР'ЯНЕЦЬ»
Вс. С. СОЛОВЙОВА ЯК ІСТОРИЧНІ РОМАНИ ВАЛЬТЕР-
СКОТТІВСЬКОГО ТИПУ: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО**

Історичному роману належить одне із провідних місць у російській літературі ХІХ століття. Як відомо, він розвинувся і став надзвичайно популярним завдяки романам шотландського письменника сера Вальтера Скотта, який справедливо вважається батьком жанру в європейській літературі. У процесі свого розвитку історичний роман піддавався численним трансформаціям, оскільки всі західноєвропейські письменники, які працювали в цій галузі, брали за основу вальтер-скоттівський тип, але привносили свої авторські й національні особливості у власні твори. Результатом стало виникнення значної кількості жанрових моделей у рамках кожної національної літератури. Не стала винятком і російська словесність.

Вс. Соловйова не можна назвати сліпим наслідувачем і послідовником шотландського романіста, який писав, неухильно дотримуючись остаточно встановленого зразка. Більшість романів письменника присвячено життю історичних особистостей, які реально існували («Юный император», «Капитан гренадёрской роты», «Царь-девица», «Касимовская невеста», «Жених царевны»). Вигаданим же персонажам відводиться другорядна роль. Основна концептуальна відмінність історичних творів Вс. Соловйова від романів В. Скотта полягає в тому, що перший відводить провідну роль в історичному процесі особистості, а не народу.

Більша частина історичних романів белетриста була написана у 1870–1880-і роки, коли обраний ним жанр знову зайняв чільну позицію в російській літературі після кількох десятиліть забуття (перший пік його популярності припав на 30–40 рр. ХІХ ст.). Безумовно, ця обставина позначилася на творчості Вс. Соловйова. Охоплений хвилею загального захоплення романами В. Скотта, письменник віддає данину традиції.

За спостереженням Є. В. Нікольського, яскравим зразком історичного роману вальтер-скоттівського типу є «Царское посольство» (1890). Слідування Соловйова шаблону очевидно, проте вальтер-скоттівська модель певною мірою переосмислена та модифікована романістом [6, с. 183–184].

Роман про відвідування російськими послами на чолі з

О. П. Чемодановим Італії з метою виконання дипломатичної місії, покладеної на них царем Олексієм Михайловичем, став не першим твором Соловйова, в якому реалізована поетика вальтер-скоттівського роману. Дев'ятьма роками раніше белетрист приступив до написання історичного роману «Сергей Горбатов», у якому розповідається про молодість російського аристократа, представника старовинного дворянського роду. Початковий задум Всеволода Соловйова, як зазначалося раніше, передбачав створення одного самостійного твору. Логічним продовженням «Сергея Горбатова» став написаний роком пізніше та фактично склавший із ним діалогію «Вольтерьянец», у якому йде мова про подальшу долю юнака. В сюжетному плані два романи, які згодом увійшли до художнього циклу, найбільш тісно пов'язані один з одним і утворюють єдине ціле.

У романах «Сергей Горбатов» і «Вольтерьянец» простежуються вальтер-скоттівські традиції. Незважаючи на відмінність творчого методу романістів, Вс. Соловйов віртуозно використовував у них основні прийоми поетики В. Скотта. Мета нашої статті полягає в тому, щоб розглянути особливості їхньої реалізації та трансформації шляхом порівняння творів російського письменника з жанровим каноном класичного історичного роману.

Специфічною рисою історичного роману є синтез достовірних історичних фактів і художнього вимислу в оповіданні, при цьому документальна фіксація фактів завжди поступається місцем художній правді. У романах В. Скотта увазі читача представлені вигадані події з життя окремої особи в антуражі історичної дійсності, причому «история всегда только венчает сюжет, а не составляет основу интриги» [7, с. 314]. За вдалим висловом В. М. Майкова, «войны, миры и перемирия, так же как перемены общественных форм, потому только и имеют важность в истории, что необходимо отзываются в частной жизни человека» [5, с. 225]. Варто зазначити, що у всіх романах автором відтворені переломні моменти світової історії.

Органічне поєднання факту та вигадки присутнє і в історичних романах Вс. Соловйова. Створюючи «Сергея Горбатова» та «Вольтерьянца» романіст спирався на документальні джерела з метою створення ефекту достовірності зображених у них подій, проте, на відміну від В. Скотта, він не супроводжував оповідання докладними примітками та не вводив у нього анахронізми, які дуже любив шотландський письменник. Відповідно до законів жанру в центрі уваги автора знаходиться доля вигаданої особи, її життя показано на тлі тривожних історичних подій, найбільш значуще з яких – Велика французька революція.

«Герой Скотта, как правило, всегда наделен некоторыми общими почти для каждого романа чертами. Он молод, красив, образован (часто поверхностно), умен, благороден, добр», – пише М. Г. Альтшуллер [1,

с. 16]. Справедлива ця характеристика і по відношенню до соловйовського протагоніста Сергія Горбатова. У романах засновника жанру «простодушному и честному герою противостоит хитрый и лживый соперник-антагонист, циничный подлец» [3, с. 237]. Таким у Соловйова є князь Платон Олександрович Зубов, останній фаворит Катерини II.

Організуючою силою сюжету в романах В. Скотта є любов. У них присутні дві дівчини – блакитноока білявка та чорноока брюнетка. Після тривалих коливань і роздумів головний герой зазвичай віддає перевагу «кроткой и доброй блондинке» та «роман заканчивается свадьбой» [1, с. 17]. Возз'єднанню закоханих зазвичай передують численні перешкоди. Б. Г. Реізов позначив даний сюжетний хід вельми вдалим, на наш погляд, терміном «затрудненный брак» [9, с. 428].

У «Сергее Горбатове» центральними жіночими образами є Тетяна Пересветова та Марі д'Оріні. Перша – ангел у плоті, чисте і непорочне створіння, самовідданно любляче Сергія і готове заради нього на все. Друга – демон-спокусник, фатальна красуня з холодним серцем, яка зачарувала Сергія і швидко розлюбила його. Тетяну і Марі, як і героїнь роману В. Скотта «Пират» (1822) Брендю і Мінну Тройл, можна порівняти з ледве помітною фіалкою і прекрасною трояндою, що розпустилася. Сергій Горбатов робить вибір на користь Тетяни й одружується з нею після семи років вимушеної і нестерпної розлуки. Весілля молодого російського дворянина з його обраницею описано в XXIII розділі «Вольтерьянца». Зазначимо, що Сергій і Тетяна не належать до ворогуючих таборів, як це часто буває в романах В. Скотта. Навпаки, сім'ї Горбатових і Пересветових щиро прихильні одна до одної та не мають нічого проти одруження своїх дітей.

«Герой обычно находится в движении. Роман Скотта, как правило, начинается с путешествия. И это роднит скоттовский роман с *романом странствий*. В самом начале действия герой обычно выезжает из дому, реже из военного лагеря, в котором он находится. Он едет на службу, по какому-то поручению и пр. Тут же начинаются всякого рода приключения и встречи» [1, с. 17].

За наказом Катерини II Сергій Горбатов відправляється до Парижа. Покладене на нього доручення полягає в тому, щоб передати російському повноважному міністру І. М. Сімоліну важливі документи, а також надавати йому всіляку допомогу в такий непростий час. Після приїзду до Франції він зустрічає де Сент-Альме, приятеля Рено, у якого подорожні зупиняються на ніч. Новий знайомий Сергія, відповідаючи на численні запитання юнака та його вихователя, в загальних рисах представляє їм справжній стан справ у Франції.

Відмінною рисою протагоніста романів В. Скотта є пасивність [1, с. 17]. Сергій не має жодного бажання їхати до Франції: юнак мріє про

поїздки до Горбатовського, де на нього чекають мати і наречена. Однак він не сміє не послухатися наказу государині та вирушає в дорогу. У Парижі молодий дипломат стає мимовільним учасником таємного засідання Якобінського клубу, на яке йому допомагає потрапити Рено.

Бездіяльність головних персонажів В. Скотта підкреслював Л. Ю. Пінський [7, с. 319]. Революційні події захопили Горбатова, але при першій же можливості він виїхав із Франції, у той час як діяльний Рено «пропав в бушующем море революции» [10, с. 19].

Пасивність головного героя тісно пов'язана з основною ідеєю романів В. Скотта. Він «обычно выявляет историческую динамику через контраст и конфликт двух враждующих лагерей – одна партия пытается защитить старый порядок, исторически обреченный на уничтожение, в то время как ее «прогрессивные» противники приближают неизбежную трансформацию» [3, с. 239]. Очевидно, що «сталкивающиеся мнения социально обусловлены и дают картину основных социальных конфликтов или связей» [9, с. 298]. Нерідко у творах основоположника жанру «персонажи, близкие по складу характера и взглядам, могут оказаться по логике истории в противостоящих лагерях» [2, с. 97].

Скоттівський протагоніст, залучений у конфлікт волею випадку, «чужд фанатизма, его политические убеждения никогда не бывают крайними. <...> Человеческая жизнь всегда важнее для него, чем национальные и политические разногласия» [1, с. 18]. Головний герой «смотрит на исторические события со стороны, с точки зрения «неангажированного» частного лица» [4, с. 192]. Саме тому він займає нейтральну позицію та вільно переміщається між двома ворогуючими сторонами. Очевидно, що позитивним наслідком надзвичайної пасивності протагоніста є його толерантність.

Історичні особистості є другорядними персонажами романів В. Скотта [1, с. 20]. Сергія Горбатова дещо затьмарює його ровесник і товариш, діяльний і заповзятливий Федір Васильович Ростопчина, відданий друг і соратник цесаревича.

Історичним персонажам відводиться важлива функція у творах В. Скотта. Він «втягивает» їх у пригоди головної дійової особи. Монархи та видатні державні діячі «оказываются сопричастными его судьбе, играют важнейшую, часто решающую роль в его жизни» [1, с. 20]. Як правило, роль ця позитивна.

Протагоніст Соловійова весь час балансує між імператрицею Катериною та цесаревичем Павлом. Сергій готовий виконати будь-яке доручення государині, але при цьому він безмежно відданий Павлу Петровичу. Обидва монархи беруть найактивнішу участь у його долі.

Особливе значення для головного героя має Павло. З першої ж зустрічі він стає близьким другом Горбатова та всіляко допомагає йому

протягом декількох років. Прекрасно усвідомлюючи перспективи, що відкриваються перед молодим дипломатом у Петербурзі, цесаревич заради його ж блага не дозволяє йому служити в Гатчині. Павло Петрович дає своєму другу мудре напуття перед від'їздом до Франції, після повернення Сергія на батьківщину піклується про те, щоб повернути йому добре ім'я та заступається за нього перед імператрицею, сприяє його примиренню з Тетяною та влаштовує їхнє весілля, є присутнім на ньому в якості посадженого батька, оберігає його від огидного наклепу, поширюваного Зубовим та іншими недоброзичливцями.

Зовсім інша справа, коли мова йде про Катерину. Спочатку імператриця надзвичайно милостива по відношенню до молодого Горбатова. Вона викликає Сергія до Петербурга, дізнавшись про смерть його батька, який не дозволяв синові залишати межі Горбатовського, призначає на службу в колегію закордонних справ, у якій він стає підпорядкованим графу О. А. Безбородько, відправляє з відповідальним завданням до Парижа. Однак на цьому благодіяння цариці закінчуються. Піддавшись впливу брехливого і підступного Зубова, государиня впродовж восьми років під різними приводами утримує Сергія Борисовича за кордоном і не дозволяє йому повернутися на батьківщину. Під личиною доброго наміру прихована її неприхильність до свого вірнопідданого, наслідком якого є фактичне вигнання його з Росії. Негативна роль, яку Катерина II та Платон Зубов грають у долі протагоніста, вказує на новаторський підхід Соловйова у відтворенні образів історичних персонажів.

Цікаву особливість історичних романів В. Скотта зазначив Д. П. Якубович. Вона полягає в тому, що письменник «обычно помещал в свите своих монархов выдающихся писателей их эпохи» [12, с. 192]. Соловйов наслідував приклад шотландського романіста, увівши в коло придворних Катерини Г. Р. Державіна. Чудові оди поета, в яких оспівуються вінченосні особи та їхні сподвижники, служать прикрасою «Вольтерьянца».

Головні історичні персонажі в романах Скотта нерідко з'являються «інкогнито» та протягом певного часу залишаються невпізнаними [1, с. 20]. Цей прийом російським романістом використаний не був, монархи на сторінках його романів постають у своєму справжньому вигляді. Незважаючи на це, мотив появи в масці все ж таки присутній в «Сергее Горбатове». У зв'язку з образом Катерини він виникає при згадці маскарадів, які в юності любила імператриця [11, с. 123-124].

Стосовно до образу Павла позначений мотив пов'язаний із його благородним, але нездійсненим в силу об'єктивних причин бажанням, про яке він розповідає Сергію: «Если бы была малейшая возможность, я бы на несколько лет, *скрывая свое имя*, отправился один путешествовать по России, чтобы проникнуть во все слои общества, чтобы во всем убе-

диться, а главное, узнать все нужды русской жизни <...> Я всегда громко говорил и говорю, хоть меня и не слушают, что эти господа жестоко ошибаются, думая будто они все знают и все понимают. Петербургская жизнь, доступная нам, совсем иная, чем вся русская жизнь» (курсив мій. – О. К.) [11, с. 159].

Характеризуючи романи В. Скотта, О. С. Пушкін зазначив, що автор знайомить читача з подіями минулих епох «домашнім образом» [8, с. 535]. Із подібним підходом до відтворення історичної дійсності ми зустрічаємося й у Вс. Соловйова. У фокусі уваги романіста опиняється не стільки державна діяльність монархів, скільки їхнє приватне життя. Детально описаний ранок імператриці, що проводиться в оточенні наближених до неї осіб. У сумній історії з одруженням Олександри Павлівни і шведського короля Густава IV Адольфа, що не вдалося, Катерині відводиться роль скоріше люблячої бабусі, яка мріє влаштувати щастя своєї старшої онучки, ніж далекоглядної правительки, мета якої – зміцнення зовнішніх зв'язків імперії. До сходження на престол цесаревич Павло показаний привітним господарем гатчинської резиденції. У товаристві великого князя та вірних йому людей Сергій почувається як вдома. Під час штурму Версаля, коли твердість і рішучість короля як ніколи потрібні Франції, Людовик XVI, замість того, щоб вийти на авансцену національної історії, полює в Медонському лісі.

Важливу роль в образній системі романів шотландського письменника грають слуги. Колоритний образ слуги, вірного своєму панові, присутній і у творах Вс. Соловйова, що розглядаються. Постійним супутником Сергія Горбатова та безмежно відданою йому істотою є карлик Мойсей Степанович (Моська), «человечек в полтора аршина» [11, с. 21]. Старий слуга «трогательно привязан» до молодого пана [11, с. 64]. З великою ретельністю вивчає він французьку мову, для того щоб уберегти свого пана від згубного впливу француза Рено. Коли Сергій отримує наказ їхати до Парижа, Моська, не роздумуючи, їде разом із ним: «Это чтобы я отпустил тебя к басурманам одного-то? Нет, уж это как твоей милости угодно, а такого дела не будет» [11, с. 195]. Карлик пише Тетяні лист із Парижа, в якому повідомляє, що її наречений у великій небезпеці. Прочитавши його, дівчина негайно вирушає до Франції. Вірний слуга повідомляє княжні і про дуель Сергія Борисовича із самозванцем Брінчіні, що називає себе графом Монтелупо, яка повинна відбутися в Булонському лісі. Напередодні остаточного примирення Сергія і Тетяни, Моська непомітно вибирається з петербурзького будинку Горбатова, в якому господар знаходиться під арештом, для того, щоб виконати його доручення – передати княжні та цесаревичу листи, в яких повідомляється про прикре непорозуміння, що з ним трапилось. Перехоплює відданий Степанович і листи наклепників, які чорнять Павла Петровича і Тетяну після її весіл-

ля з Сергієм. Приклади безмірною відданості Моськи милостивому пану незліченні.

Із готичного роману у творі В. Скотта перейшов персонаж, названий М. Г. Альтшуллером «танственным помощником» [1, с. 21]. Його роль полягає в наданні всілякого сприяння протагоністу. У «Сергее Горбатове» та «Вольтерьянце» подібний персонаж відсутній. Функції, що зазвичай виконуються таємничим помічником, розподілені у творах Соловйова між історичним персонажем (монархом) і вірним слугою, в чому полягає новаторство Соловйова як історичного романіста. Слід зазначити той факт, що XIII розділ «Вольтерьянца» має назву «Добрый волшебник». Це словосполучення є багаторазово повторюваною в романі авторською характеристикою Павла Петровича.

Таємничі помічники, які діють в романах В. Скотта, нерідко сприяють возз'єднанню головного героя з його коханою та влаштовують їхнє весілля. Зустріч Сергія і Тетяни після багаторічної розлуки та укладення шлюбу між ними стали можливими завдяки Павлу Петровичу і Мосьці. Протягом семи років, проведених у Лондоні, Горбатов перебуває в повному невіданні та навіть гадки не має, що весь цей час «между его старым Степанычем и Гатчиною не порывается связь, что карлик знает нечто такое, чего не знает он» [10, с. 77]. А тим часом всі ці роки в резиденції цесаревича готується «развязка волшебной сказки, о которой столько лет мечтал Моська и которую добрый и странный гатчинский волшебник решил устроить» [10, с. 77]. Павло Петрович і Марія Федорівна піклуються про Таню, призначену фрейліною великої княгині, під час перебування її нареченого за кордоном. Княжна чекає його повернення, переконана цесаревичем у тому, що Сергій усвідомить свою провину перед нею і повернеться зовсім іншою людиною – «истинно раскаявшимся грешником» [10, с. 86]. Пророцтво доброго чарівника збувається: пройшовши через безліч випробувань, юнак з'являється перед княжною перетвореним. Подолавши тернистий шлях до щастя, Сергій і Тетяна розуміють, що не можуть жити один без одного та з'єднують свої долі для того, щоб ніколи більше не розлучатися.

Як відомо, в історичних романах В. Скотта представлено надзвичайно суб'єктивне трактування образів деяких державних діячів. Цей прийом поетики шотландського письменника використаний Вс. Соловйовим при створенні образу цесаревича Павла. Дотримуючись свого художнього завдання – зобразити «доброго волшебника», який надає допомогу головному герою, – романіст ідеалізує монарха, скрашаючи його недоліки та перебільшуючи достоїнства. Відзначаючи нервовість і хворобливість Павла Петровича, письменник робить акцент на прекрасних душевних якостях його особистості [10, с. 238-239].

Одним із формальних прийомів побудови тексту у В. Скотта є

«мнимый автор» [1, с. 24]. Письменник, який надзвичайно любив містифікації, приписував авторство своїх творів вигаданим персонажам і видавав їх анонімно. На відміну від автора «Уэверли», Вс. Соловійов, який не мав наміру ввести читачів в оману, підписував романи, що нами розглядаються, як і інші написані ним історичні твори, своїм справжнім ім'ям.

Не менш значущим прийомом літературної гри В. Скотта є «таинственные рукописи», завдяки щасливому випадку знайдені видавцем [1, с. 26]. У пролозі до «Сергея Горбатова» оповідач знаходить щоденник молодого російського аристократа. Видавати його не в первозданному вигляді він не збирається, а лише планує спиратися на записані в ньому спогади при написанні свого твору. Саме тому розповідь у «Сергее Горбатове», так само як і у «Вольтерьянце», ведеться від третьої особи. У другому романі йдеться про те, що Горбатов вів свій щоденник «по старой, с детства приобретенной стараниями Рено привычке» [10, с. 217-218]. Саме цей нещасний щоденник виявився в руках негідника Зубова, а згодом був повернутий за допомогою Павла Петровича його законному власнику.

Розділи деяких історичних романів В. Скотта («Уэверли, или шестьдесят лет назад», «Квентин Дорвард», «Сен-Ронанские воды», «Редгонглет») мають короткі заголовки. На думку Д. П. Якубовича, вони надають «внешнюю новеллистическую дробность и легкость большому жанру» [12, с. 176]. Розділам романів Вс. Соловійова також передують емкі назви – «Утро царицы», «У Безбородко», «В Царском», «В Пале-Рояле», «Философ-практик», «Следы времени», «Регент действует», «Гатчинцы», «Что значил сон» та ін.

Отже, зіставлення романів «Сергій Горбатов» та «Вольтер'янець» із класичними зразками жанру дозволило нам виявити в них такі риси історичного роману вальтер-скоттівського типу: органічне поєднання в художній тканині оповідання факту та вимислу з відведенням чільної ролі останньому; наявність двох сюжетних ліній, що пересікаються; відтворення переломного історичного періоду; наявність в образній системі романів двох груп персонажів – історичних особистостей і вигаданих героїв; відведення ролі протагоніста вигаданій особі; протиставлення шляхетному головному герою підлого та цинічного антагоніста; наявність любовної інтриги, що організує сюжет; присутність двох яскравих жіночих образів – білявки та брюнетки, що уособлюють справжнє кохання та диявольську пристрасть; вибір головного героя на користь білявки та завершення роману весіллям; подорож центрального персонажа з метою виконання покладеного на нього доручення; пасивність протагоніста; балансування головного героя, що займає нейтральну позицію, між двома ворогуючими сторонами; відведення історичним персонажам важливої ролі у долі головної дійової особи; введення до кола придворних

монарха видатного письменника зображуваної епохи; відтворення історичних подій «домашнім образом»; наявність колоритного образу слуги, безмежно відданого своєму панові й готового заради нього на все; суб'єктивне трактування образів деяких державних діячів; ілюзія опори при створенні романів на випадково знайдені «таємничі рукописи»; подання перед розділами романів коротких назв; наявність у романах значної кількості діалогів дійових осіб.

У творах Соловйова нами виявлено також і деякі трансформації жанрової моделі, такі як відсутність приміток, що пояснюють ті чи інші реалії епохи, що відтворюється; відсутність епіграфів; вказівка імені справжнього автора; відсутність таємничого помічника та розподіл функцій, які зазвичай виконуються цим персонажем у романах Скотта, між історичним персонажем та вірним слугою; приналежність протагоніста та його коханої не до двох таборів, що ворогують, а до сімей, пов'язаних міцною багаторічною дружбою; відведення деяким історичним персонажам негативної ролі у долі головного героя; поява монархів у своєму справжньому вигляді; відсутність анахронізмів. Істотні відмінності творів Вс. Соловйова від романів В. Скотта простежуються також і на концептуальному рівні, тому не можна говорити про неухильне дотримання російським письменником жанрового канону історичного роману, створеного шотландським попередником.

Перспективи наших подальших досліджень пов'язані з аналізом наступних частин пенталогії Вс. С. Соловйова – романів «Старый дом», «Изнанник» та «Последние Горбатовы», який дасть можливість констатувати наявність або відсутність у них рис історичного роману вальтер-скоттівського типу.

Список використаної літератури

1. Альтшуллер, М. Г. *Эпоха Вальтера Скотта в России. Исторический роман 1830-х годов*. Санкт-Петербург: Гуманитарное агентство «Академический проект», 1996.
2. Дайчес, Д. *Вальтер Скотт и его мир*. Пер. с англ., предисл. и коммент. В. Скороденко. Москва: Радуга, 1987.
3. Долинин, А. А. "Вальтер-скоттовский историзм и «Капитанская дочка»." Долинин, А. А. *Пушкин и Англия: цикл статей*. Москва: Новое литературное обозрение, 2007. 237-58.
4. Долинин, А. А. *История, одетая в роман: Вальтер Скотт и его читатели*. Москва: Книга, 1988.
5. Майков, В. Н. "Романы Вальтера Скотта... Юрий Милославский, или русские в 1612 году. Соч. М. Загоскина." Майков, В. Н. *Литературная критика: статьи (1846–1847), рецензии (1845–1847)*. Сост., подгот. текста, вступ. ст. и примеч. Ю. С. Сорокина. Ленинград: Художественный фонд культуры, 1989.

ственная литература, 1985.

6. Никольский, Е. В. *Проза Всеволода Соловьёва: проблемы творческой эволюции*. Дис. ТвГУ, 2014. Тверь: ТвГУ.

7. Пинский, Л. Е. "Исторический роман Вальтера Скотта." Пинский, Л. Е. *Магистральный сюжет: Ф. Вийон, В. Шекспир, Б. Грасиан, В. Скотт*. Москва: Советский писатель, 1989. 297-320.

8. Пушкин, А. С. "О романах Вальтера Скотта." Пушкин, А. С. *Полное собрание сочинений. Т. VII: Критика и публицистика*. Под ред. Б. В. Томашевского. Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1951. 535.

9. Реизов, Б. Г. *Творчество Вальтера Скотта*. Москва; Ленинград: Художественная литература, 1965.

10. Соловьев, Вс. *Собрание сочинений. Т. 4: Хроника четырёх поколений: Вольтерьянец: исторический роман*. Москва: ТЕРРА – Книжный клуб, 2009.

11. Соловьев, Вс. *Собрание сочинений. Т. 3: Хроника четырёх поколений: Сергей Горбатов: исторический роман*. Москва: ТЕРРА – Книжный клуб, 2009.

12. Якубович, Д. П. "«Капитанская дочка» и романы Вальтер Скотта." *Пушкин: Временник Пушкинской комиссии* 4-5 (1939): 165-97.

Карпіна О.С. «Сергій Горбатов» та «Вольтер’янець» Вс. С. Соловйова як історичні романи вальтер-скоттівського типу: традиції та новаторство.

Стаття присвячена дослідженню «Сергія Горбатова» та «Вольтер’янця» – перших двох частин пенталогії Вс. С. Соловйова «Хроніка чотирьох поколінь», що розглядаються автором у якості історичних романів вальтер-скоттівського типу. Твори російського белетриста порівнюються з такими класичними зразками жанру, як «Пірат», «Уеверлі, або шістдесят років тому», «Квентін Дорвард», «Сен-Ронанські води», «Ред-гонглет», що вийшли з-під пера шотландського романіста. Зазначене зіставлення дозволяє зробити висновок про те, що в розглянутих романах Вс. Соловйовим уміло використані основні прийоми поезики В. Скотта, що служить підставою для виявлення їхньої жанрової приналежності. Відзначені ж у ході аналізу трансформації жанрової моделі російським письменником дають підставу вважати його новатором, а не сліпим наслідувачем і послідовником основоположника жанру.

Ключові слова: історичний роман вальтер-скоттівського типу, жанрова модель, поезика, історичний факт, художній вимисел, історичний персонаж, вигаданий герой.

Karpina O.S. “Sergey Gorbatov” and “The Voltairian” by Vs. S. Solovyov as the historical novels of Walter-Scott’s type: traditions and innovation.

The article deals with the study of “Sergey Gorbatov” and “The Voltairian” – the first two parts of V. S. Solovyov’s pentalogy “The Chronicle of Four Generations”, which are considered by the author as the historical novels of Walter Scott’s type. The Russian novelist’s works are compared with such classical examples of the genre as “The Pirate”, “Waverley, or ‘Tis Sixty Years Since”, “Quentin Durward”, “Saint Ronan’s Well”, “Redgauntlet”, which came from the Scottish novelist’s pen. The indicated comparison allows us to conclude that the main techniques of W. Scott’s poetics are skillfully used by Vs. Solovyov in his novels, which is the basis for identifying their genre.

The transformations of the genre model by the Russian writer have also been revealed during the analysis. In the compositional structure the absence of notes explaining certain realities of the reproduced era and epigraphs, as well as indicating the name of the real author should be mentioned. In the image system the absence of the mysterious assistant and the distribution of the functions, usually performed by this character in Scott’s novels between the historical character and the faithful servant, are the most obvious. On the plot level we have noted such modifications as the belonging of the protagonist and his beloved to the families connected by a strong long-standing friendship, and not to two warring camps; playing by some historical characters a negative role in the fate of the protagonist; the appearance of the monarchs in their true look; absence of the anachronisms. These transformations give grounds to consider Vsevolod Solovyov an innovator, and not a blind imitator and follower of the genre founder.

Key words: historical novel of Walter Scott’s type, genre model, poetics, historical fact, artistic invention, historical character, fictional hero.